

Хелън Дарбишър

директор на Access Info Europe

В средата на месеца „Програма достъп до информация“ проведе в София национална кръгла маса по проблемите на достъпа до информация. Гост на срещата беше Хелън Дарбишър, изпълнителен директор на Access Info Europe (www.access-info.org), неправителствена организация със седище в Мадрид, която работи в областта на човешките права. Дарбишър има 18-годишен опит като правозащитник и специалист по свободата на медиите и достъпа до информация. Тя е работила като експерт в Институт „Отворено общество“ Будапеща и Ню Йорк, консултант в ЮНЕСКО и Съвета на Европа.

Правото на обществото да знае е инструмент срещу корупцията

Интервюто взе Драгомир Иванов | dragomiri@dnevnik.bg

Наскоро бяхте в България, за да участвате в дискусия за достъпа до информация. Кои проблеми излязоха на дневен ред?

Основният въпрос е как да се осигури прилагането на Закона за достъп до обществена информация и как той да се превърне в реален инструмент, с който да се защитават и други граждански права и да се бори корупцията.

Каква е оценката ви за свободата на информацията в България, кои са най-големите предизвикателства пред българските журналисти и правозащитниците?

- Откакто през 2000 г. беше приет законът, в България беше извършен сериозен напредък и нашите наблюдения потвърждават, че институциите вече предоставят значително повече информация. На кръглата маса в София чуехме и конкретни примери за организации, които са получили информация от властите по въпроси като градското планиране, замърсяването на околната среда и икономическата политика. От друга група узнахме, че според нейни изчисления общо 10 088 правителствени служители са заети с разпределяне на средствата от ЕС. Това са данни, които в момента са изключително важни за дискусиите в обществото. Лично на мен бройката ми се струва твърде голяма.

Но бяха идентифицирани и редица проблеми с използването на закона. Нерядко властите дават неточни и недостоверни отговори на запитванията, чиновниците често реагират така, сякаш молбите на гражданите ги застрашават. Има множество случаи, в които официалните лица не успяват да отговорят на исконите по

електронна поща. Установихме и липса на прозрачност в изразходването и оценката на европейските фондове, както и трудности в достъпа до сведения от монополистите в публичните услуги (ВиК, топлофикационни и електро-разпределителни дружества, БТК).

Българските институции често отказват информация от висок обществен интерес с мотива, че тя е държавна тайна. Доколко имат право?

- Аргументът „държавни тайни“, изглежда, е бил широко използван и е нужно време, за да се промени тази култура. Често с този мотив се предпазват от скандали хора в управлението. Но не трябва да забравяме, че дори и теми от националната сигурност се налага да бъдат осветлени, когато има значителен обществен интерес към тях. Миналия месец британски комисар по информацията например нареди на правителството в Лондон да разсекретят стенограмите от свое заседание, на което бе взето решение за войната срещу Ирак. Комисарят заключи, че каквито и да са възможни вреди за сигурността или международните отношения, много по-важно е обществото е да узнае как е било взето това важно решение.

Друг аргумент за възпрепятстване на достъп е търговската тайна. Обяснете какво се има предвид под това понятие и как то се отнася към правото на информация?

- В пазарната икономика важи принципът, че частните компании могат честно да се съревновават една с друга с цел печалба. Част от конкуренцията е компанията да запазва сведения, които биха й

”

Когато компанията правят бизнес с правителството, някои от търговските им данни трябва да станат публично достояние

България се нуждае от комисар по информацията, за да подобри прилагането на закона

“

дали предимство пред конкурентите. Класически пример е формулата на „Кока-Кола“. Но в същото време има много непрозрачни търговски тайни - например вътрешната структура на ценообразуване в дадена фирма. Това са принципите, но когато компанията правят бизнес с правителството, трябва да допуснат, че някои от търговските им данни ще станат публично достояние. Подходящ е случаят от Ирландия, където една компания трябваше да разкрие колко е платила на своите консултанти, тъй като те са били наети да съветват правителството. По същия начин, когато правителството възложи на частен предприемач да построи път или училище, договорот трябва да стане обществено достояние. Обществото има право да знае, което е важен инструмент срещу корупцията. Понякога правителствените служби се опитват да използват търговската тайна, за да не разкриват подобни договори, щом е налице по-важният публичен интерес.

Дневник

от институцията на комисар по информацията, за да подобри прилагането на закона.

Защо все още е трудно за правителствата в ЕС да гарантират достъпа до официални документи?

- Наблюдава се силна тенденция към опазване на тайни и както знаем, информацията е сила. В момента се намираме в много интересен етап от демократичното развитие, в който, от една страна, трябва да настояваме за по-широки граждански права и участие в процеса на вземане на решенията, а, от друга - с войната срещу терора чуваме твърдението, че тайните са нужни, за да се предпазим. Силно вярвам, че по-голямата прозрачност запазва нашата сигурност в дългосрочен план.

През последните години виждаме, че дори и установени демократични тенденции са склонни към „заклучване“ на официална информация, докато в същото време желаят да съхраняват все повече лични данни. Как да се преодолее този конфликт?

- Събирането на лични данни в момента може би е най-голямата заплаха пред гражданските свободи в Европа. Нашето лично пространство постепенно се разявява от запечатването на пръждови отпечатъци до правомощията за наблюдение на личната електронна комуникация. Това е проблем и в България с новия закон за защита на личните данни, който отива далеч отвъд нужното. Всеки, живял в комунистически режим в Източна Европа, знае какво се случва, когато държавата започне да шпионира граждани те си. На това трябва да се противопоставим, доколкото е по силите ни.

Вашата организация Access Info Europe се опитва да стимулира съзнанието за правото да питаме и получаваме информация. Доволни ли сте от резултатите?

- Access Info Europe е твърде млада организация и ние сме едва в началото на пътя. В преобладаващото мнозинство европейски държави не съществуваха организации за достъп до информация с изключение на Великобритания. Сега създадохме коалиция в Испания и получихме обещание от преизбраното правителство на Хосе Луис Сапатеро, че ще подготви закон за широк достъп до информация. Работим и във Франция за подпомагане на нормативната уредба, която е приета през 1978 г., но все още не се прилага изцяло. На регионално ниво в момента работим по проекта за европейска конвенция за достъп до официални документи.

Смятате ли, че в бъдеще ще се наложат повече ограничения в интернет? Къде минава границата на свободата в глобалната мрежа?

- Същата битка, която водим за достъпа до информация и защита на личното пространство, се отнася и за интернет. Въпросът е ще имаме ли свободата да събираме и разпространяваме информация, или ще станем свидетели на повече ограничения, повече цензура и надзор. Интернет помага на правозащитниците по цял свят да вършат работата си, позволява на милиони хора да споделят, творят и организират. Силно се надявам, че свободата в интернет ще се запази, но ако трябва да съм честна, по-скоро съм загрижена за настоящите тенденции.